

Pécsi Tudományegyetem
Közgazdaságtudományi Kar
Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola

Kisvárosi fejlődési utak.
A dél-dunántúli kisvárosok helye és szerepe a térség
hosszú távú gazdasági és társadalmi változásaiban

Doktori értekezés tézisei

Készítette: Horeczki Réka

Témavezető: Dr. Kaposi Zoltán D.Sc.
egyetemi tanár

Pécs, 2020

Tartalom

1. A témaválasztás és a kutatás jelentősége.....	3
2. A kutatás céljai	5
3. A dolgozat szerkezete, felépítése.....	6
4. A dolgozat eredményei, válaszok.....	7
5. A téziszüzetben felhasznált irodalom.....	19
Az értekezés témakörében megjelent publikációk	20
Publikálásra elfogadott, megjelenés alatt álló anyagok	24
Az értekezés témájában tartott előadások	24

1. A témaválasztás és a kutatás jelentősége

Európa településhálózatában a városok mindig kiemelkedő szerepet töltek be. A városok fejlődése, a városi egyenlőtlenségek kérdése, a várostörténet kiemelt jelentőségű és aktuális kutatási téma mai társadalomtudományokban. A város szerepe a társadalmi reprodukcióban, a magaskultúra terjesztésében, a gazdasági növekedés fenntartásában, a politikai hatalom allokációjaként figyelhető meg. Európán belül a közép- és kelet-európai városi fejlődés egy sajátos fejlődési pályát mutat (Enyedi, 1998). A településhálózat szempontjából lényeges tulajdonság, hogy a nagyvárosok dominanciája (főleg a fővárosoké) alakult ki a térségben, s nem léteznek igazi ellenpólusvárosok. A városkutatók többsége előnyben részesíti a nagyvárosok, nagyvárosi térségek elemzését; az információk elérhetősége, gazdagsága miatt. Mindezekkel összhangban – úgy vélem – a kisvárosok kutatása kiegészítő funkciót tölthet be az eddigi elméletek vizsgálata között. A sokféle fejlődési pálya, az egyedi jelenségek típusokba rendezése közös, feltárható folyamatot jelez; a közös városformáló erők mind a nagyobb, mind a kisebb városok esetében helytállóak. A fejlődési út elágazásai azok, amelyek a szembeűnő különbségeket rejtik.

A dolgozatom témája több éves kutatómunka és munkahelyi tapasztalat eredménye. A hazánkban fellelhető urbanizációs polémia vizsgálata során kiemelten hangsúlyos a nagyobb városok elemzése, fejlődési pályájuk vizsgálata pl. Nagykanizsa (Halász, 1997; Kaposi, 2014), Pécs (Erdei, 1971; Kaposi, 2010), Győr (Rechnitzer, 2016)

esete. Véleményem szerint ugyanakkor a kisebb városok fejlődéstörténete is szolgálhat értékes tapasztalatokkal. Kisvárosi lakonkénti tapasztalataim, valamint a terepi megfigyeléseim azt igazolták, hogy a városi cím igen sokrétűen épülhet fel, s igen nagy különbségeket rejthet. Gondoljunk itt a kisebb városok településképére, arculatára, differenciált társadalmára, funkciókkal való ellátottságára. A Dél-Dunántúli régió városai alapvetően egy periférikus térség elemei, amelyeknél a fejlődési tényezők vizsgálata kiemelt jelentőségű (a régió elemzése számos munkahelyi kutatáshoz kapcsolódott). Hasonló periféria volt a történelem során Székelyföld; amely városi struktúrájának gazdaságtörténeti fejlődését egy ösztöndíj keretében volt szerencsém feltárni.

2. A kutatás céljai

A kutatás kezdetekor elsődlegesen az iránt érdeklődtem, hogy a városi cím valóban várost jelent-e; s miért alakult ki ilyen nagyszámú kisváros hazánkban és Európa-szerte. További kérdésem volt, hogy a várossá nyilvánítási folyamat a városi hálózat fejlődését, vagy visszafejlődését eredményezte-e? A dolgozat megírása során történelmi perspektívát alkalmaztam, arra kerestem a választ, hogy a kisvárosok várossá válása mely tényezők eredménye. Ennek meghatározása érdekében a városi mikrotér sajátosságainak feltárására törekedtem; egy-egy kiválasztott élettörténet bemutatásával, a fejlődési út mérföldköveit emeltem ki és részletesen elemeztem.

Kutatási kérdéseim:

- Miért alakult ki ilyen sok kisváros Európa-szerte? Milyen kritériumok alapján sorolhatóak be a városok a kisvárosi kategóriába?
- Milyen képet mutat Magyarország és a szomszédos országok városstruktúrája, milyen jellegzetességek mutathatóak ki a kisvárosokra vonatkozóan?
- A Dél-Dunántúlon található kisvárosokban mely tényezők határozták meg a várossá válást; mely jellemzők a leginkább szembevetendőek, beszélhetünk-e a térségben tényleges városokról? Milyen típusú társadalom és gazdasági szerkezet jellemzi őket?
- A legkevésbé városi jegyeket mutató kisvárosok milyen gazdaságtörténeti fejlődést mutattak, mely mérföldkövek tekinthetőek eredményesnek a várossá válásuk szempontjából?

3. A dolgozat szerkezete, felépítése

A dolgozat elkészítése során a dedukció elvét követtem, öt nagyobb fejezetre bontva a dolgozatomat. A bevezetőben a kutatási kérdéseket és a motivációimat mutattam be. A második fejezet szakirodalmi összefoglaló. Áttekintettem az európai urbanisztikai, város-történeti és a regionális gazdaságtan által használt irodalmat abból a célból, hogy milyen elméleti törvényszerűségek és gyakorlati tapasztalatok mutathatóak ki a kisvárosok esetében. A kisvárosok helyének és térszerkezeti pozíciójának bemutatása után a város-vidék és a város-kisváros dichotómia definíciós sokszínűségét mutattam be. A harmadik fejezet Európa településhálózatán belül határozza meg a kisvárosok szerepét; külön kiemelve a közép- és kelet-európai sajátosságokat. Részletesebben Lengyelország, Csehország, Románia és Szlovákia városi struktúráját mutattam be. A negyedik fejezet Magyarország településhálózati fejlődését elemzi, a kialakult probléma-területeket nevesíti. Az ötödik fejezet a dél-dunántúli térség kisvárosaira vonatkozó fejlődési hatótényezőket tartalmazza; hét nagyobb mérföldkövet nevesítettem, amely a kisvárosok életében meghatározó jelentőségű. Ilyen a mezővárosi rang, a sikeres és fenntartható mezőgazdasági hagyomány, az idegenforgalom, az oktatás, a közigazgatásban betöltött szerep és az önkép, a kisvárosi mentalitás kialakulása. A hatodik fejezetben a kisvárosok jövőképe rajzolódik ki: az élıhetőségre és fenntarthatóságára koncentrálva. Az utolsó fejezet összegző, az eredmények és kutatói kérdésekre adott válaszok leírása.

4. A dolgozat eredményei, válaszok

A kutatási kérdések vizsgálata során elsőként a szakirodalmi áttekintés során a kisvárosok fogalmát kívántam meghatározni, azaz, hogy inkább városi vagy inkább vidéki jellemzőkkel bírnak. A kisvárosi lét fejlődését vizsgálva korántsem volt könnyű a fogalmak pontos meghatározása. Ahogyan a városfogalmak is igen eltérőek a történelem során és szaktudományok szerint, úgy a kisvárosok csoportokba történő besorolása (népességszám, gazdasági aktivitás, térségi szerepkör, fejlettség) sem egységes. A város-vidék kapcsolat perspektívái több nézőpontra át szemlélhetők. A kicsi szép, de egyben gyenge is. A kisvárosi társulások, térségek együttesen képesek erőt kifejteni, de az elaprózott rendszer egyedüli elemei nem képesek felvenni a versenyt az urbanizációs kihívásokkal. Az urbánus és rurális folyamatok különválasztása – főként a kisvárosok esetében – nehézségeket okozott. Emiatt a fejezetben a vidéki térségek tipizálásának leírásával igyekeztem párhuzamot mutatni a kisebb városok fejlődési útjaival, mivel megfelelő központi település nélkül a környék csak kallódásra ítéltetett (Erdei, 1971). A tipikus vidéki települések fejlődési útjainak meghatározása amiatt is jelentőségteljes, mivel az általam vizsgált kisvárosok az ezredfordulón még nagyközségi rangot birtokoltak. A kisvárosok döntő többsége vidékies térség központja, a vizsgált régióban a szuburbán kisvárosok száma nem számottevő. A dél-dunántúli régió kistérségeinek, járásainak döntő többsége rurális, a Balaton közelsége a turisztikai igények kielégítését irányozza elő. Megállapítást nyert, hogy a kisvárosok közül a

2005 után városi rangot nyertek 80%-a valójában olyan községek, amelyek várossá akartak válni, de megmaradt a vidéki társadalmuk, a vidékies életformáik, a vidékies arculat. A város és ezen belül a kisvárosok definíciójának leírásával kimutattam, hogy a városi és vidéki társadalmak eltérő mintázatot mutatnak. A vidéki romantika és a városi elidegenedés ma is élő jelenség. A város-vidék dichotómia Magyarországon a legszembetűnőbben a kisvárosok létében, életében tapasztalható. A történelmi előzményeket tekintve a városállományunkra jellemző volt a tagolt fejlődés. A dualizmus korában az igazgatási székhelyek emelkedtek a kereskedelmi központok mellé. Megfigyelhető volt, hogy az 1940-es évekig a mezőgazdasági jellegű térségekből szigetszerűen kiemelkedő térségi központok, amelyek szorosan összekapcsolták a várost a vidékével. A fejezetben igazolást nyert, hogy a kisvárosokat nem lehet egyszerűen a népességszám által kategóriákba sorolni, mivel a kisvárosok köre egyszerre jelent település-nagyságot, funkcionális és településhierarchiai kategóriát.

A kutatás második fontos szempontja számomra a komparatiztika lehetőségéből adódott. A dolgozatban a hasonló városi fejlődési jegyeket mutató, földrajzilag, gazdaságtörténetileg egy nagyrégióhoz tartozó országokat vettem górcső alá a harmadik fejezetben. Bemutatva a kisvárosok helyét és szerepét Lengyelország, Csehország, Szlovákia és Románia településhálózatában a következő sajátosságokat tartom kiemelendőnek: Csehország esetében a periférikus, nagyvárosoktól távol elhelyezkedő kisvárosok tekinthetőek tényleges igazgatási központoknak, viszont gazdasági erejük

elenyésző. A nagyvárosok közelében lévő kisvárosok mára már a szuburbia részévé váltak, alvóvárossá üresedtek ki. A Morva folyó vidéki kisvárosok jövőjével kapcsolatos prognózisok hasonlóak a térségi tendenciákhoz. Demográfiai átmenet zajlik a vizsgált országokban; a fiatalabb generáció csökkenő hányadával, elidősödő lakossággal, kisebb méretű, de növekvő számú háztartással kell számolni. A 2014-2020-ig tartó időszakra vonatkozó regionális és nemzeti fejlesztési dokumentumokban a kisvárosok három típusa szerepel: fejlődő (dinamikus), kiegyensúlyozott (inkább stagnáló) és a periférikus. Lengyelországban jelentős a polarizáció, amelynek csökkentésére közigazgatási reformot hajtottak végre, a kis- és középvárosok pozíciójának növelésére és szerepük átértékelésére adott lehetőséget. Habár a gazdasági és társadalmi egyenlőtlenségek növekedtek az elmúlt 20 évben, Lengyelország kiegyensúlyozottnak tekinthető; fejlődése példaértékű a közép- és kelet-európai országok számára. A nagyvárosok gazdasági és társadalmi ereje növekedett az elmúlt 25 évben, az infrastrukturális központok (Varsó és Katowice stb.) helyzeti előnyeiket igyekeztek kihasználni. Az előbb említett reform eredményeként pl. Mazóviában a kisvárosok nagymértékű agglomerálódása lehetővé tette a gazdasági vérkeringésbe való aktívabb bekapcsolódást és részvételt. A gazdasági profil váltás következtében számos kisváros sikeres fejlődési utat járt be, pl. Garwolin, ahol az ipari és kereskedelmi központban: mérnöki, szállítmányozási szolgáltatásokat látnak el; élelmiszer-feldolgozás, ruházati és bőripar, bútorgyártás és kozmetikai alapanyagok gyártása történik. A város-

fejlődés egy sajátos szeletét képezi Romániában a periférikus helyzetből adódó fejlődési probléma, végtére is ezekben a városokban voltak legkevésbé képesek a helyi társadalmak a modernizáció kihívásainak megfelelni, aminek eredményeképp egy hagyományos típusú, de mégis modern elemekkel tarkított kisvárosi kultúra és társadalom képe bontakozott ki. Az uniformizálás mellett a helyi sajátosságok megőrzése mindmáig célja ezeknek a településeknek. A szomszédos országok közül Románia erdélyi részein a határtól a Királyhágóig terjedő vidéket részletesebben mutattam be, ahol a kisvárosi fejlődés az egész társadalom és gazdaság működése szempontjából fontos entitás, úgy, mint a konzervatív értékek kialakulása, a kisvárosi mentalitás fontossága, a gazdasági és politikai rugalmasság létrejötte. Erdély, illetve Székelyföld települései között – hasonlóan hazánkhoz – felfedezhetőek bizonyos típusú kisvárosok: pl. fürdővárosok, alvóvárosok, kistáj-városok stb. Szlovákia kis- és középvárosi hálózata Pozsony és Kassa dualitása, gazdasági ereje mellett nem számottevő.

A nagytárségi kitekintő után Magyarország településhálózati fejlődését vizsgáltam. Az európai lakosság több mint háromnegyede, a magyar népesség több mint kétharmada városokban él. A városok száma és a városi lakosság aránya 1950-től kezdődően fokozatosan emelkedett. 1950-ben 54 városi jogállású település volt az országban, és az ország népességének 36%-a élt urbanus településen. A népesség- és a városok számának gyarapodása 1988-1990 és 2000-2006 között jelentős. A gyenge, vidéki kisvárosok nem, vagy csak részle-

gesen képesek betölteni funkciójukat, azaz ellátni a térségközponti szerepkört. A közszolgáltatásokhoz, közintézményekhez való hozzáférés sem biztosított minden kisváros esetében, ami negatívan érinti a településen élőket és rombolja az amúgy sem túl pozitív városimázst. A történelem során állandó nehézséget okozott a városok közötti együttműködés, amely problémát a 21. századra sem sikerült megoldani. A települések közötti fizikai kapcsolatok azok, amelyek a legtöbb esetben kiépültek (infrastruktúra, ökológiai rendszerek) és fenn tarthatóan működnek. A gazdasági és társadalmi, valamint egyéb településközi interakciók már kevésbé jól funkcionálnak. Az elaprózódott önkormányzati rendszer versenyhelyzetet generál, amelyben többnyire – városhálózati szempontból – a kisvárosok vesztesként kerülnek ki. A közszolgáltatások, közintézmények centralizációja révén több olyan funkció is kikerült a kisvárosok hatásköréből, amelyeknek népességvonzó, népességmegtartó ereje lett volna. A lehetséges fejlődési modellek között mindig szerepel a kisváros-hálózat funkciókkal való bővítése, egy stabil városhierarchia kiépítése, amely talán a 2020-ban induló Modern Falvak és Kisvárosok Program támogatásának köszönhetően megvalósul.

A disszertáció célja volt mindezekon felül, hogy rámutasson arra a tényre, hogy a dél-dunántúli térség gazdasági, társadalmi és kulturális életét befolyásolták a kisebb városok is, amelyek hosszú távú fejlődésének törvényszerűségei és sajátosságai egy-egy életút bemutatásával modellezhetőek. A három megyében a kisvárosok száma állandóan változott (a mezővárosi fejlődés, az a községi törvények:

1870. évi XLII., 1871. évi XVIII., 1886. XXII. törvénycikk ezt alapvetően befolyásolták), de főleg az 1990. évi rendszerváltás után növekedett meg a számuk. A múltban kialakult, adaptálható fejlődési technikák, fejlődési életutak segítségével írtam le egy-egy település várossá érését, illetőleg azokat a momentumokat, amelyek révén indokoltnak tűnt a városi cím odaítélése. A fejezetben részletekbe menően mutatom be a városi fejlődés hatótényezőit, amelyek a várossá nyilvánításakor döntő súlyt képviseltek: a mezővárosi rang, mezőgazdaság, ipar, és idegenforgalom szerepe, az oktatás és polgárosodás példái, a kistérségi szerveződéshez kapcsolható érdekérvényesítés lehetősége. A vizsgált kisvárosok a történelem folyamán mezővárosi, rendezett tanácsú városi vagy nagyközségi rangot tudhattak magukénak. Épp ezért a településhálózat fejlesztése során egyre növekvő problémát jelentenek a funkcióhiányos, fejlesztési célt meghatározni képtelen kisvárosok tömegei. A területi differenciáltság is jelentős probléma, hiszen a Dél-Dunántúl aprófalvas térségeiben a kisvárosok népességszáma is jóval alacsonyabb, mint pl. a Dél-Alföld térségeiben, vagy Pest megyében. Számos esetben viszont ez a városi kategória néha feledésbe is merül, mivel a megyeszékhelyek, a regionális központok vonzáskörzete lefedi a kisvárosok vonzáskörzetét, sok esetben ellehetetlenítve a gazdasági helyzetüket. A kutatási kérdésekre válaszként több tényező fejlődésre gyakorolt hatását vizsgáltam; Dél-Dunántúlra jellemző városfejlődési utakat határoztam meg, példákkal, esettanulmányokkal alátámasztva. Elsőként a mezővárosok, mezővárosi fejlődés és a mai kisvárosi lét ha-

sonlóságait elemeztem. Kutatásaim azt mutatják, hogy a mezővárosi rang jelentős magyarázó tényező a várossá váló települések soraiban; viszont nem jelent automatikus átsorolási faktort. A dél-dunántúli kisvárosi fejlődésre vonatkozóan továbbá a mezőgazdaság, a mezőgazdaságra épülő ipar (főként élelmiszeripar), a kézműipar, oktatás, turizmus azok a tényezők, amelyek városfejlődési faktorként kerültek beazonosításra. A kereskedelmi központi szerepkör az üdülőtelepek gyors növekedésével magyarázható, pl. Fonyód esetében, ahol 1894-től kezdődően megkezdődött az üdülőtelepek – villatelepek kiépítése, korszerű infrastruktúra, kereskedelmi – és vendéglátóhelyek kiépítése. A városfejlődés és a vasút kölcsönös kapcsolata a dualizmus korában számottevő volt, az egyes területek bekapcsolódása a gazdaság érrendszerébe meggyorsította az egységes országos piac kialakulását és ösztönözte a beruházásokat. Mind a mezőgazdaság, mind az ipar jövedelmezőségét elősegítette, de fontos megjegyezni, hogy a csupán a vasúti csomóponti szerep nem generálta a városok fejlődését, ha nem állt mögötte megfelelő gazdasági súly, érdekérvényesítő képesség. Szentlőrinc és Balatonboglár esetében viszont épp a vasút jelentette a központi szerep elindulását, hiszen lakosainak számában dinamikus növekedést eredményezett. A kézműiparban alkalmazottak aránya feltűnően magas a gyáriparhoz képest Dél-Dunántúlon, az ország gyártelepeinek alig 5%-a volt itt megtalálható, de azok is többnyire kismértékűnek számítottak. Ezen kisüzemek között elvétve volt csak 20 főt vagy ezt a számot meghaladó foglalkoztatottal rendelkező gyár, nagyüzem. Fontos különbség volt az ország más vidé-

keihez képest, hogy Dél-Dunántúl alapvetően nagybirtokos terület, ez szemmel látható mértékben befolyásolta az ipart a térségben. Az egyes iparágak kiépülésében és fejlődésében szerepet játszottak a helyi nagybirtokok, nagybirtokosok. Pl. téglagyárak, gőzmalmok létrehozásában, villányi borászat, simontornyai bőrgyár, Csurgón a Fiedler gyárak.

A rendszerváltás és az azt követő gazdaságpolitikai környezet nem kedvezett a régióknak, és a benne fejlődésnek indult kisvárosok helyzetének sem. Az ásványi nyersanyagok és a mezőgazdasági termékek egy része jelentősen leértékelődött, valamint a mezőgazdasági nyersanyagokra épülő iparok – úgy, mint a bőripar, cipő- és pezsgőgyártás – termelése lecsökkent, néhány esetben lényegében meg is szűnt. Több esetben a termelési központokat más régiókba helyezték át. A simontornyai bőrgyár bezárta kapuit, a balatonboglári, és siófoki termelés lecsökkent, a tej- és húsiipar jelentős része Szegedre helyeződött. A szelektivitás volt jellemző a térségben, nem voltak képesek a vállalkozások profilt váltani, vagy a megszűnés egyszerűen az iparágak összeomlása miatt következett be. Nem volt meg a kisvárosok esetében a több lábbon állás, hiszen egy-egy ipari üzem határozta meg a kisváros létét, fejlődését. A közigazgatási átszervezés számos változást hozott a kisvárosok életébe. A kistérségi közigazgatási rendszer célja, hogy a települések számára egységes és emelt színvonalú alapellátást biztosítson. A kistérségek lehatárolása során egy kistérségbe több városi jogállású település is tartozott, ezért kevés olyan körzet alakulhatott ki, ahol nagyközség vált a centrumtelepü-

léssé. Fontos, hogy a funkciómegosztások során a valós települések közötti vonzásokat, illetve a térségi szerepköröket vegyék figyelembe. A társközpontúság kérdése az ország keleti felén elfogadottabb, a Dunántúl esetében csupán minden ötödik kistérségnél fordul elő ez az eset. Tipikus jelenség társközpontúság esetén az intézményekhez való ragaszkodás, még költség–hatékonytalanság esetén is. A térségben több olyan városi ranggal rendelkező település tölt be térségközponti szerepkört, melyek tényleges városi funkciókkal nem rendelkeznek. Ezek főként a 3000 fő alatti kisvárosok; Dél-Dunántúlon 7 kisváros rendelkezik ugyan városi ranggal, de sem külső megjelenése, sem intézményrendszere nem nőtt fel ehhez a feladathoz. A döntés során nemcsak gazdasági, társadalmi tényezők játszottak szerepet, hanem ideológiai-politikai kérdések is. A járási rendszer kialakításának a történelmi tényezők figyelembevételével mellett a közelség is fontos tényező volt: a járásszékhely város távolsága a járás legtávolabbi településétől nem eshetett 30 km távolságra. A törvény a járások és központjaik kijelölésével egyidejűleg létrehozta a járásszékhely város fogalmát. A jelenlegi városállományunk több mint fele funkcionál járásszékhelyként. A Dél-Dunántúlon Bóly és Tolna járásszékhely város, de nem kistérségi központ. Somogy megyében fordított a helyzet, három város, amely kistérségi központ volt, nem lett járásszékhely város (Kadarkút, Lengyeltóti és Balatonföldvár) (218/2012. korm. rendelet). A továbbiakban azért fontos számunkra ez a tény, mivel az új törvény intézményesítette a járásszékhely városi jogállást, ezzel szemben a közszolgáltatás ellátási kötelezettség

tekintetében nem tesz különbséget város és járásszékhely város között. A dolgozatom rávilágít arra is, hogy egy település várossá válásához a külső tényezőkön kívül belső hatóerők is szükségesek, amelyek egyrészt belső adottságok, másfelől az a társadalmi tőke, amely lehetővé teszi adott településen a fejlődés elindulását. A várossá válás külső tényezői közé sorolhatjuk a külső elvárásokat: ami a formális és funkcionális elemek meglétére utal; másfelől a külső hatásokat: közigazgatási változások, infrastruktúra fejlesztés, nagyvárosi agglomeráció kiterjesztése, iparosítás az adott térségben; amely tényezőkre jelentékeny befolyást képes csak gyakorolni a község.

A legkevésbé városi jegyeket mutató Kadarkút esetét több szempontból illusztráltam: a kiváló földrajzi fekvés – keresztút jelleg három város felé; az oktatás korai innovatív szemlélete; a kedvező földbirtokstruktúra, valamint az élhetőségre vonatkozó kérdőíves kutatás rövid eredménye. A térség természeti erőforrásainak kihasználása végett egy lehetséges túlélési stratégiát, az alternatív energiák hasznosítását is bemutattam. A másolható minták keresése minden esetben fontos. Az alternatív energiák hasznosítása esetében a feltételrendszer elemei: fogadókészség és érdekeltség, szükséges természeti tényezők megléte, tájékozottság, lehetőségek és előnyök ismerete. A lehetséges jó gyakorlat ismerve helyi szinten: erős civil részvétel, a megfelelő forrás-agilitás, az elhivatott szakember-gárda, a reális fejlesztési elképzelések. Sajnos a kisvárosokban – egy-egy

kivételtől (pl. Bóly vagy Nagybajom) eltekintve az ismérvek hiányoznak, vagy nem megfelelően működnek.

További kutatási irányok:

A dolgozat lehetőséget teremt a kisvárosokkal kapcsolatos kutatások továbbfejlesztésére egy módszertani, egy fejlesztéspolitikai és egy tervezési/településfejlesztési irány felé; valamint a területi fókusz bővítésével szerezhettek értékes tapasztalatokat. Egyes primer (kérdőíves és interjúk saját kutatás kiterjesztése további kisvárosokra) és szekunder (az Európai Unió, hazai és nemzeti statisztikai hivatalok adatai, társadalmi indikátorokra specializálódott felmérések: ESS, ISSP, Jólét kutatások stb.) adatforrások segítségével egy városfejlődési/élhetőségi modell kidolgozása. A modell gazdaságtörténeti lába miatt szükséges további városfejlődési utak mélyebb elemzése, levéltári kutatások elmélyítése. Terveim szerint a modell és a kidolgozásra kerülő mutatószám, a térség országaiban található kisvárosokat összehasonlíthatóvá teszi az élhetőség szempontjai alapján.

Lehetséges vizsgálati keretet biztosít a funkcionális városi térségek elemzése; esetlegesen kisebb területi egységekre bontása (a városi térségeken felül kisvárosi térségek lehatárolása) segítséget nyújthat a fejlesztés- és támogatáspolitiká számára. Ennek közvetlen eredménye a közszolgáltatások optimális határainak kijelölése lehetne. Az együttműködések során a kormányzás egyes területi szintjein a települések döntési súlyában bekövetkező változás mérhetővé vál-

na. Mindazonáltal az önkormányzási képesség elemeinek vizsgálata a térség periférikus kisvárosaiban a hatékonyság és a működés szempontját tekintené át. Ezen elemek hiánya, vagy csökkent agilitása az önkormányzati funkciókban, a közszolgáltatásokban, a helyi erőforrások biztosításában, a vitális gazdasági környezetben komoly kárt okozhat.

A kutatási program fejlesztéspolitikai, kormányzási továbbgondolására kiváló terepet nyújt a már elindult Magyar Falu Program, amely minden 5000 lakos alatti kisvárost is faluként azonosított. A projektben tervezett és megvalósított fejlesztések analízise; valamint a Modern Falvak és Kisvárosok Program elindulásának és megvalósulási módozatainak figyelemmel kísérése a kutatás következő szakasza.

A területi fókuszra vonatkozóan két irány fogalmazódik meg: az Európán kívüli városi struktúrák vizsgálata pl. Oroszországban, a fejlődő országokban, az újonnan iparosodott országokban stb. A másik lehetőség az európai, de az Európai Unió tagságon kívül eső országok város- és vidékpolitikájának vizsgálata, a kisvárosok fejlődési ívének és fejlesztéspolitikai eszközeinek elemzése.

5. A tézisfüzetben felhasznált irodalom

218/2012. (VIII. 13.) Korm. rendelete a járási (fővárosi kerületi) hivatalokról.

Enyedi György (1978): Kelet-Közép-Európa gazdaságföldrajza. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.

Erdei F. (1939) Magyar város. Budapest, Akadémiai Kiadó.

Halász, I. (1997): Nagykanizsa centrális helyzete a 19. század második felében. ZALAI MÚZEUM: KÖZLEMÉNYEK 7. pp. 149-154.

Kanyar József (1985) (szerk.): Fonyód története. Fonyódi Művelődési Ház, Fonyód. 316-369.

Kaposi Z. (2010a): Magyarország gazdaságtörténete 1700-2000. Dialóg Campus kiadó, Budapest-Pécs

Kaposi Z. (2014): Nagykanizsa gazdasági fejlődése 1850-1945. In: Kaposi Z. (szerk.): Nagykanizsa. Városi monográfia III. (1850-1945). Nagykanizsa Megyei Jogú Város Önkormányzata, Nagykanizsa

Rechnitzer, J. (2016): A területi tőke a városfejlődésben - A Győr-kód, Dialóg Campus kiadó, Budapest

Az értekezés témakörében megjelent publikációk

Horeczki R. (2019): Kisvárosok, a vidéki térségek központjai? (Somogy megyei esettanulmány). In: Bálint Cs. és tsai (szerk.): Rurális térségek a 21. században tudományos konferencia: tanulmánykötet. Doktoranduszok Országos Szövetsége, Gödöllő, pp. 102-108.

Bálint D. – Horeczki R. – Hajdú Z. (2018): Rural areas in a changing world – geographical analysis of the research area. In: Topič D. et. al. (szerk.): Renewable energy sources and energy efficiency for rural areas. MTA KRTK Regionális Kutatások Intézete, Pécs. pp. 12-22.

Bodor Á. – Grünhut Z. – Horeczki R. (2018): Considering the Linkage Between the Theory of Trust and Classical Rural Sociology's Concepts. EUROPEAN COUNTRYSIDE 10/3. pp. 482-497.

Horeczki R. – Bársony S. (2018): Lehet-e egy hátrányos helyzetű település sikeres? FALU VÁROS RÉGIÓ. pp. 73-79.

Póla P. – Horeczki R. – Kovács, S. Zs. (2018): Renewable Energies and Rural Development. In: Horváthné Kovács B. – Barna R. (szerk.): Investigation and improvement of stakeholder's and local population's attitude with primary research and trainings. Kaposvár University, Kaposvár pp. 14-26.

Varjú V. – Póla P. – Topič D. – Horeczki R. (2018): A megújuló energiaforrásokba és energiahatékonyságba történő beruházások hatásainak értékelése. In: Topič D. – Varjú V. – Horváthné Kovács B. (szerk.): Megújuló energia és energiahatékonysági lehetőségek rurális terekben. MTA KRTK Regionális Kutatások Intézete, Pécs pp. 128-136.

Bodor Á. – Grünhut Z. – Horeczki R. (2017): Városi bizalmatlanság, vidéki bizalom. Esetleg fordítva? - A bizalom és a településtípus összefüggései Európában. TERÜLETI STATISZTIKA 57/4 pp. 406-421.

Hajdú Z. – Horeczki R. – Rác Sz. (2017): Changing settlement networks in Central and Eastern Europe with special regard to urban networks. In: Lux G. – Horváth Gy. (szerk.) *The Routledge Handbook to Regional Development in Central and Eastern Europe*. Routledge, New York (NY) – London pp. 123-140.

Horeczki R. (2016): Fejlődési minták a közép-kelet-európai városhálózat alsó elemeinél. A mezővárosok főbb jellegzetességei. In: Erdős K. – Komlósi É. (szerk.): *Tanítványaimban élek tovább. Emlékkötet Buday-Sántha Attila tiszteletére*. Pécs: PTE KTK Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola. pp. 101-112.

Horeczki R. (2016): Kelet-európai kisvárosok fejlődési tendenciáinak értékelése a XX. században. In: Lengyel I. – Nagy B. (szerk.): *Térségek versenyképessége, intelligens szakosodása és újraiparosodása*. Szeged: JATEPress Kiadó. pp. 255-271.

Horeczki R. (2015): Csehország. In: Horváth Gy. (szerk.): *Kelet- és Közép-Európa régióinak portréi*. Budapest: Kossuth Kiadó. pp. 49-91.

Horeczki R. (2015): Small town-question in the scientific literature. In: Nijkamp P. et al. (ed.): *5th Central European Conference in Regional Science: International Conference Proceedings*. Technical University of Kosice, Kosice. pp. 277-288.

Bodor Á. – Grünhut Z. – Horeczki R. (2014): Socio-cultural cleavages in Europe. *REGIONAL STATISTICS* 4:(2) pp. 106-125.

Horeczki R. (2014): A Balaton-parti kisvárosok fejlődési sajátosságai a 20. században. *Köztes-Európa Társadalomtudományi folyóirat - A Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására Közleményei B sorozat* 6/14. pp. 75-82.

Horeczki R. (2014): A Cseh Köztársaság településszerkezete a 21. században. *Sugo szemle*, 1. No. 2. pp. 2-19.

Horeczki R. (2014): A dél-dunántúli kisvárosok a fejlesztési tervek tükrében. DETUROPE: CENTRAL EUROPEAN JOURNAL OF TOURISM AND REGIONAL DEVELOPMENT 6/3 pp. 98-111.

Horeczki R. (2014): Fotovoltaikus rendszerek fejlődése a környező országokban - Románia és Szlovákia. In: Varjú V. (szerk.): Napelemes energia és környezet: A napelemes energiatermelés komplex feltételrendszere Magyarországon, a magyar-horvát határtérségben, és leckék a globális térből. MTA KRTK Regionális Kutatások Intézete; Sveučilište Josip Juraj Strossmayer u Osijeku Elektrotehnički fakultet Osijek, Pécs – Osijek. pp. 107-113.

Horeczki R. (2014): Kisvárosi sajátosságok a magyar településhálózatban. In: Hauck Zs. és tsai (szerk.): Közgazdász Kutatók és Doktoranduszok Téli Konferenciája. Tanulmánykötet. Doktoranduszok Országos Szövetsége, Pécs. pp. 77-94.

Horeczki R. (2013): Kisváros – kis érdeklődés – kis kategória? „Fiatal Regionalisták VIII. Konferenciája”. In: Rechnitzer J. – Somlyódyné Pfeil E. – Kovács G. (szerk.): A hely szelleme - a területi fejlesztések lokális dimenziói: A Fiatal Regionalisták VIII. Konferenciáján elhangzott előadások. Széchenyi István Egyetem Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskola, Győr. pp. 191-196.

Horeczki R. (2013): Megkésztett iparosodás – elmaradt fejlődés. A Dél-Dunántúli kisvárosok példája. TÁMOP-4.2.1.B-10/2/KONV-2010-0002 projekt Régiók fejlesztése című kutatászáró konferencia kötete.

Horeczki Réka (2012): A kisvárosok földbirtok-szerkezetének tipikus vonásai a 20. század első felében. A Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására Közleményei 5./12-13. pp. 183-188.

Horeczki R. (2012): A mezővárosok fejlődési sajátosságai a dél-dunántúli régióban 1784 és 1910 között. Szamonek V. (szerk.): 10.

Grastyán Konferencia: Országos Interdiszciplináris konferencia előadásai. PTE Grastyán Endre Szakkollégium, Pécs. pp. 138-146.

Horeczki Réka – Weber Erika (2012): A Dél-Dunántúli régió agrár-gazdaságának helyzetképe. ACTA AGRARIA KAPOSVÁRIENSIS 16:(2) pp. 77-79.

Horeczki R. (2011): A Dél-Dunántúl kisvárosai, a gyenge mágnesek. In: Páger B. (szerk.): Évkönyv 2011. Pécs: PTE KTK Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola pp. 57-69.

Horeczki R. (2011): A dél-dunántúli kisvárosok felzárkózási és fejlődési lehetőségei a történelem tükrében. A Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására Közleményei 4./3. pp. 111-119.

Horeczki, R. (2011): Egy dél-dunántúli kisváros fejlődési sajátosságai. In: Szappanyos M. (szerk.) 9. Országos interdiszciplináris Grastyán konferencia előadásai. PTE Grastyán Endre Szakkollégium, Pécs pp. 210-218.

Horeczki R. (2011): Felemelkedés vagy lemaradás? A dél-dunántúli kisvárosok fejlődésének sajátosságai az utolsó két évtizedben. Ferencz Á. (szerk.): Erdei Ferenc VI. Tudományos Konferencia I. kötet pp. 63-66.

Horeczki R. (2010): Kadarkút gazdasági változásai az elmúlt évszázadban. A Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására Közleményei 2./2-3. pp. 348-356.

Publikálásra elfogadott, megjelenés alatt álló anyagok

Horeczki R.: Does the development history have influence on how we think about small towns? In: Klusáková, Luďa –Del Espino, Blanca (ed.): Small Towns Resilience and Heritage Commodification. Peter Lang Publishing. várható megjelenés: 2020. szeptember

Horeczki R.: Comparative analysis of Functional Urban Areas in Transdanubia and the Nord-Vest Development Region. Romanian Review of Regional Studies. várható megjelenés: 2020. vége

Horeczki R.: A közép vállalati szektor képe a városhierarchiában. In: Lux G. (szerk.): Ipari közép vállalatok és területi versenyképesség. Dialóg Campus kiadó, Budapest.

Az értekezés témájában tartott előadások

Horeczki Réka (2019): Small towns in the shadow of a big cities. Anniversary Scientific Conference - The 100th anniversary of the Cluj-Napoca Geographic School Foundation, Cluj-Napoca. 2019. október 3-6.

Horeczki Réka (2019): Small Towns in the Rural Regions – Winners or Losers? 7th Central European Conference in Regional Science. Sopron, 2019. október 9-11.

Horeczki Réka (2019): Sikerességi faktorok a hátrányos helyzetű településeken – egy empirikus kutatás eredményei. „Fiatal Regionalisták XI. Konferenciája” Győr, 2019. június 21–22.

Horeczki Réka (2019): Kisvárosok, a vidéki térségek központjai? (Somogy megyei esettanulmány). Rurális térségek a 21. században - Tudományos Konferencia. Gödöllő, 2019.06.11.

Horeczki Réka (2019): Városfejlődés, városfejlesztés a Somogy megyei kisvárosok esetében. Városfejlődés, városfejlesztés – tapasztalatok c. konferencia. Zenta, Szerbia. 2019. május 3.

Horeczki Réka (2019): The development processes of the post-socialist Central and Eastern European (CEE) city network – Hungarian and

Romanian examples. MTA HURO Bilaterális workshop, Cluj-Napoca. 2019. március 18-22.

Rácz Szilárd – Horeczki Réka (2019): Central and Eastern European city network. Comparative analysis of local resources and capital formation processes focusing on Cluj-Napoca and Pécs case study areas Bilateral workshop. Pécs, 2019.március 11-14.

Horeczki Réka (2018): Helyi gazdaságfejlesztési eszközök a hazai kisvárosokban. MRTT éves köz- és vándorgyűlés, Kecskemét. 2018.10.18-19.

Horeczki Réka (2018): Does the developmental history have influence on small town's thinking? Urban Renewal and Resilience. Cities in Comparative Perspective. 14th International Conference on Urban History. Róma. 2018.08.29-09.02.

Bodor Ákos – Horeczki Réka (2017): A városkutatás jövője – A városokban megjelenő bizalom kutatása. „Fiatal Regionalisták X. Konferenciája”, Győr. 2017.06.16-17.

Horeczki Réka (2017): Social capital is the hidden reserve for small towns? Regional Studies Association, Regional Polarisation and Unequal Development in CEE: Challenges for Innovative Place-based Policies Central & Eastern Europe Conference 2017, Cluj-Napoca. 2017.09.10-13.

Horeczki Réka (2016): Small towns' developmental path in Eastern and Central Europe. Building Bridges: Cities and Regions in a Transnational World. RSA Annual Conference. 2016. április 3-6. Graz, Ausztria. előadás – Absztrakt: In: Miczorek Wanda (szerk.): Building Bridges: Cities and Regions in a Transnational World. 81 p.

Horeczki Réka (2016): Does exist usable and adaptable model for the small towns? „New Ideas and new generations of regional policy in Eastern Europe” International conference. 2016. április 7-8. Pécs.

Horeczki Réka (2016): Small towns in Eastern and Southern Europe. Reinterpreting Cities. 13th International Conference on Urban History. 2016. augusztus 24-28. Helsinki, Finnország

Horeczki Réka (2016): Kisvárosi mentalitás – a várossá válás egyik kulcstényezője? Kis- és középvárosok szerepe a területi fejlődésben. MRTT XIV. Vándorgyűlése. 2016. szeptember 15-16. Nagyvárad, Románia

Horeczki Réka (2016): Comparative analysis of Functional Urban Areas in Transdanubien region and Nord-West development region. The 7th edition of the International Conference on REGIONAL DEVELOPMENT AND TERRITORIAL DISPARITIES. 2016. október 15-16. Kolozsvár, Románia

Horeczki Réka (2016): Urbanization on the edge of Europe. 13th Annual International Conference on Economics and Business. CHALLENGES IN THE CARPATHIAN BASIN. Integration and modernization opportunities on the edge of Europe. 2016. október 20-22. Csíkszereda, Románia

Horeczki Réka (2015): Kisvárosok szerepe Közép-Európában 1990 után. „Fiatal Regionalisták IX. Konferenciája” Győr, 2015. június 19-20.

Horeczki Réka (2015): Small town's development (long-term economic and social change) in the South-Transdanubian region. University of Eastern Finland – Karelian Institute Joensuu, 2015. január 26.

Horeczki Réka: Energia alternatívák a kisvárosokban. A Dél-dunántúli régió megújuló energiaforrásainak hasznosítása. A Magyar Regionális Tudományi Társaság XII. Vándorgyűlése. Helyi fejlesztés c. konferencia. Veszprém, 2014. november 27–28.

Horeczki Réka – Varjú Viktor (2014): Környezeti, gazdasági és társadalmi hatások. IPA II CBC Magyarország-Horvátország „Photovoltaic Systems as Actuators of Regional Development“ c. konferencia. Eszéki Egyetem Elektrotechnikai Kar, 2014. június 23.

Horeczki Réka (2014): Szlovákia városhálózata a 21. században. 3. Interdiszciplináris Doktorandusz Konferencián tartott előadás. Pécs 2014. április 15-17.

Horeczki Réka (2014): A kisvárosi fejlesztéspolitika tapasztalatai a dél-dunántúli régióban.(Az integrált városfejlesztési stratégiák segítségével).

Doktoranduszok Országos Szövetsége „Tavaszi Szél Konferencia” konferencia. Debrecen, 2014. március 21-23.

Horeczki Réka (2014): Az urbanizáció kibontakozása a Kárpát-medencében. VI. Több nemzetiségű államok keletkezése és felbomlása Közép-Európában c. konferencia. Szeged, 2014. március 7.

Horeczki Réka (2014): A magyar településhálózat kisvárosi sajátosságai. Közgazdász Kutatók és Doktoranduszok Téli Konferenciája. Pécs, 2014. január 31-február 1.

Horeczki Réka (2013): A vidéki térségek jövője: a kisvárosok fejlődéstörténete. Regionális versenyképesség: Irányítás, Tudás, Változás konferencia. Csíkszereda, Románia. 2013. október 25-26.

Horeczki Réka (2013): A Balaton-parti kisvárosok fejlődési sajátosságai a 20. században. VII. Régiók a Kárpát-medencén innen és túl Nemzetközi tudományos konferencia. Kaposvár, 2013. október 11.

Horeczki Réka (2013): Kisváros – kis érdeklődés – kis kategória? „Fiatalság Regionalisták VIII. Konferenciája”. Győr, 2013. június 19-22. előadás.

Horeczki Réka (2013): Megkésett iparosodás – elmaradt fejlődés. A Dél-Dunántúli kisvárosok példája. TÁMOP-4.2.1.B-10/2/KONV-2010-0002 projekt Régiók fejlesztése című kutatászáró konferencia. Pécs, 2013. május 23-24.

Horeczki Réka (2013): A várossá válás egyik eszköze: az ipari fejlődés. V. Nemzetközi és XI. Országos Interdiszciplináris Grastyán Konferencia. Pécs, 2013. április 17.

Horeczki Réka (2012): A kisvárosok földbirtok-szerkezetének tipikus vonásai a 20. század első felében. VI. Régiók a Kárpát-medencén innen és túl. Nemzetközi tudományos konferencia. Kaposvár, 2012. október 12.